

Radboud Universiteit

Voltooid leven: een ondraaglijke route

(Completed life: an unbearable route.)

Onderzoek naar het gebruik van conceptuele metaforen bij het onderwerp
'voltooid leven'.

(Research into the use of metaphorical framing in the subject 'complete life'.)

Naam: Tom van Straten

Masterscriptie Communicatie & Beïnvloeding

Naam begeleider: Gudrun Reijnierse

Kernwoorden: Communicatiewetenschappen, framing, metaforen, media

Samenvatting

In de periode tussen 1 januari 2016 en 26 oktober 2017 zijn veel opiniestukken over ‘voltooid leven’ geschreven omdat er een wetsvoorstel werd ingediend door de regering dat stelde dat mensen die hun leven ‘voltooid’ achten met hulp van de overheid mochten sterven. Verschillende politieke partijen hadden hier uiteenlopende meningen over. Dit onderzoek had als doel om te onderzoeken in hoeverre kranten, verschillende soorten conceptuele metaforen gebruiken bij het onderwerp ‘voltooid leven’. Ook werd onderzocht of er een verschil zit tussen het gebruik van verschillende soorten conceptuele metaforen bij confessionele en progressieve kranten. Door middel van een kwalitatieve analyse bleek dat er vijf frames dominant zijn bij het onderwerp ‘voltooid leven’, namelijk: gewicht, route, energie, strijd en licht. Deze frames worden op verschillende manieren gebruikt. Door middel van een kwantitatieve analyse bleek dat confessionele kranten vaker gebruik maken van het gewichtframe en het energieframe dan progressieve kranten. Progressieve kranten maken meer gebruik van gewichtframes dan confessionele kranten. Het gewichtframe komt ook significant vaker voor in het *NRC* dan in de *Trouw*. Reden voor het verschil tussen confessionele- en progressieve kranten is te herleiden naar de achtergronden van beide kranten. Entman (2007) stelt dat media met verschillende politieke achtergronden ook anders selecteren op wat voor artikelen ze plaatsen. De reden voor het feit dat enkel tussen *Trouw* en *NRC* er een verschil te vinden was bij het gewichtframe en verder geen verschil op krantniveau, kan liggen aan het feit dat de artikelen niet zijn meegenomen wanneer het aantal dominante frames gelijk was.

Inleiding

Het is de avond van 2 maart 2017 wanneer in de studio van het tv-programma Nieuwsuur gesproken wordt over het onderwerp ‘voltooid leven’. In het programma vraagt een 57-jarige man of Alexander Pechtold, lijsttrekker van D66, hem niet kan helpen om hem een waardige mogelijkheid te geven om een eind aan zijn leven te maken (Volkskrant, 2017). Pechtold vindt dat mensen, zoals de 57-jarige man, geholpen moeten worden. Dus niet alleen voor mensen boven de 75 jaar, wat het originele plan van minister Edith Schippers is. Over de thematiek ‘voltooid leven’ wordt veel gezegd en geschreven in de media (NOS.nl, 2017). Veel opiniemakers schrijven dat het voorgestelde wetsvoorstel over ‘voltooid leven’ negatieve gevolgen heeft op de omgang met ouderen. Anderen zien juist de positieve gevolgen voor

ouderen omdat zij door het wetsvoorstel meer autonomie zouden krijgen om zelf te kunnen beslissen over hun eigen levenseinde (Nederlands Dagblad, 2017; Volkskrant, 2017; Trouw, 2017). “D66 is de regie verloren” (Trouw, 2017, p.6), “Deze mensen bewegen zich in een juridisch vacuüm. De vraag is of we dat vacuüm moeten vullen” (Reformatorisch Dagblad, 2017, p. 6), “Wie niet diep dement wil eindigen, als een plant in een luier, moet op tijd doodgaan (Volkskrant, 2017, p.2)”. Over het onderwerp wordt verschillend gedacht en geschreven. Een plant in een luier, een vacuüm, de regie verloren, het zijn allemaal metaforen om de ‘voltooid leven’-thematiek te duiden. De manier waarop dat wordt beschreven heeft te maken met framing. Dit onderzoek heeft als doel om de verschillende talige metaforen, zoals het ‘vacuüm’ of de ‘plant in een luier’, te onderscheiden en de verschillende manieren waarop frames worden gebruikt in een aantal kranten te analyseren (Nederlands Dagblad, Reformatorisch Dagblad, Trouw, Volkskrant, NRC) en tussen het soort krant: confessioneel of progressief.

Theoretisch Kader

Framing

In de literatuur worden veel verschillende soorten definities gegeven voor framing. Deze definities bevatten altijd twee terugkerende onderdelen (De Vreese, 2005; Entman, 1993). Ten eerste wordt tijdens elke vorm van communicatie altijd geframed (Joris, d'Haenens & Van Gorp, 2013). Dit komt doordat er tijdens het communiceren altijd informatie weggelaten wordt en andere informatie juist wel wordt gepresenteerd. Ten tweede is een frame een onderdeel dat ervoor zorgt dat er een cognitief denkkader wordt gepresenteerd (Cappella & Jamieson, 1997), dit cognitieve denkkader kan een effect hebben op de ontvanger. Een cognitief denkkader houdt in dat wanneer iets wordt gecommuniceerd het ook een bepaald beeld oproept. Dat beeld zorgt ervoor dat mensen op een andere manier werkelijkheden beleven (Lakoff & Johnson, 1980). Entman (1993) geeft de volgende definitie van een frame: “To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating context, in such a way to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/ or treatment recommendation” (Entman, 1993, p.152).

Bij een frame zijn twee devices te onderscheiden (Burgers, Konijn & Steen, 2016). Allereerst zijn dat de reasoning devices. Dit is een overkoepelende term voor een middel dat beschrijft wat vanuit een bepaald frame het probleem, de oorzaak, het gevolg en de oplossing

is (Joris et al., 2013). Deze elementen zijn niet letterlijk zichtbaar maar kunnen worden geïdentificeerd uit de tekst en vanuit taalkundige elementen. Een voorbeeld van een reasoning device is te zien in Tabel 1 waarin een situatie wordt beschreven. In die situatie is het oversteken van een bepaalde bocht als een gevaarlijk spel (Edese post, 2016). Het tweede type device dat bij een frame onderscheiden kan worden, is het framingsdevice. Het framingsdevice gaat over de tekstuele, voor het oog zichtbare, elementen waarmee een bepaalde boodschap overgebracht wordt. Veel gebruikte framing devices zijn figuratieve vormen van taalgebruik zoals metaforen (Burgers et al., 2016). Het voorbeeld dat in Tabel 1 wordt genoemd is de metafoor: de Russische roulettebocht, waarbij het oversteken van een straat bij een bocht wordt vergeleken met het gevaar van een spelletje Russische roulette. Bij het koppelen van het reasoning device met het framings device, vormen de devices het framingspakket. Het framingspakket is een model dat het frame over een geheel onderwerp weerspiegelt (Van Gorp, 2007; Joris et al., 2013). Het frame binnen een framingspakket is een bepaald element dat wordt uitgelicht in een context (Entman, 1993).

Tabel 1. Framingspakket (Van Gorp, 2007; Edese Post, 2016)

Reasoning devices				Framing Devices*	
<i>Frame</i>	<i>Probleemdefinitie</i>	<i>Oorzaak</i>	<i>Gevolg</i>	<i>Oplissing</i>	<i>Metaforen</i>
Spel	Het oversteken van een bocht is als Russisch roulette	De gemeente speelt spelletjes met de verkeersveiligheid	De wegen zijn niet veilig genoeg en zijn als een kansspel	Oversteken moet weer kinderspel worden	Balspel, spelletjes, bluff, bordspel, Russisch roulette, pesten, poker, kansspel, kinderspel, quiz.

*de reasoning devices zijn gebaseerd op een artikel van de Edese Post (2016). Dit artikel heeft niet alle reasoning devices en framing devices die hier worden weergegeven.

Metaforen

Metaforen zoals ‘Russisch roulettebocht’ bestaan uit twee soorten domeinen: een brondomein en een doeldomein. Een metafoor beïnvloedt de manier waarop we een vager concept beleven en voorziet het van extra informatie (Lakoff & Johnson, 1980). Hierbij beschrijft een metafoor een doeldomein in termen van een brondomein. Een voorbeeld daarvan is een quote over de

kwestie 'voltooid leven': "Wie niet diep dement wil eindigen, als een plant in een luier, moet op tijd doodgaan" (Volkskrant, 2017, p.2). Hierbij is 'plant', het brondomein, en 'een persoon', het doeldomein.

Onderzoek naar metaforen van Lakoff en Johnson (1980) zorgde ervoor dat zij de Conceptual Metaphor Theory introduceerden. Eén van de stellingen van Lakoff en Johnson (1980) binnen deze theorie was dat metaforen vaak te categoriseren zijn: conceptuele metaforen. (Musolff, 2000; Koller, 2002; Charteris-Black & Musolff, 2003; Joris et al., 2013; De Landtsheer, Kalkhoven & Broen, 2011). Deze conceptuele metaforen zijn clusters van talige metaforen waarbij bepaalde ideeën zijn uitgewerkt in een omvattend concept (Lakoff & Johnson, 1980; Joris et al., 2013). Deze conceptuele metaforen komen bijvoorbeeld voor in artikelen die gaan over bedrijfsovernames (Koller, 2002). Daar worden bijvoorbeeld de talige metaforische framingsdevices gebruikt: een 'overnamestrijd', een 'gevecht tegen bedrijfsovervallers' en een 'verschroeide aardebeleid' (Koller, 2002). Deze metaforen hebben als gelijkenis dat ze allemaal het doeldomein van bedrijfsovernames beschrijven met talige metaforen die te maken hebben met 'oorlog'. Deze overkoepelende categorie: `BEDRIJFSOVERNAME IS OORLOG`, is in dit geval de conceptuele metafoor omdat 'bedrijfsovername' in dit geval het doeldomein is en 'oorlog' het brondomein. Conceptuele metaforen spelen een overkoepelende rol bij de framing devices en reasoning devices (Burgers et al., 2016). In het voorbeeld van bedrijfsovernames zijn er namelijk zichtbare, metaforische framing devices: verschroeid, overvaller en strijd. Deze framing devices kunnen onderverdeeld worden in de reasoning devices. De oplossing kan zijn dat een bedrijf het gevecht moet aangaan tegen bedrijfsovervallers of de oorzaak van het probleem kan komen door het verschroeide aardebeleid. Conceptuele metaforen manifesteren zich dus in zowel zichtbare framing devices als reasoning devices.

Conceptuele metaforen komen vaak voor in maatschappelijke onderwerpen (Lakoff & Johnson, 1980). Voorbeelden van die onderwerpen zijn de eurocrisis (Joris et al., 2013) en de euro (Charteris-Black & Musolff, 2003). Uit een onderzoek van Joris et al. (2013) naar frames in de Vlaamse media tijdens de eurocrisis bleek dat de volgende frames dominant waren in de berichtgeving: `DE CRISIS IS EEN ZIEKTE`: "De crisis ontwikkelt zich als een kankergezwel" (Joris et al., 2013, p.170), `DE CRISIS IS OORLOG`: "De Duitse bondskanselier Angela Merkel [...] sprak over een strijd van de politici tegen de markten" (Joris et al., 2013, p.172) en `DE CRISIS IS EEN NATUURRAMP`: "Ondertussen blijven overal in de eurozone brandjes uitbreken, met de

opvallendste steekvlam in Ierland” (Joris et al., 2013, p.175). Joris et al. (2013) richten zich op het bij elkaar brengen van zowel de inhoudelijke reasoning devices als de talige framing devices. Joris et al. (2013) doen dat door gebruik te maken van het ontleden van een frame in de vier onderdelen die een reasoning device vaak in zich heeft: probleem, oorzaak, gevolgen en oplossingen. In het narratief van de Vlaamse media tijdens de eurocrisis is de oorzaak van de eurocrisis vanuit een natuurframe gezien: “een ramp die niemand verwacht had” (Joris et al. 2013, p. 175) waarbij gebruikgemaakt wordt van de talige metaforen: ‘schuldentsunami’, ‘schuldenstorm’ en ‘schuldenmoeras’. De gevolgen zijn “dat er slachtoffers vallen, er veel (economische en sociale) schade is en dat er paniek uitbreekt” (Joris et al. 2013, p. 175) waarbij gebruikgemaakt wordt van de talige metafoor: ‘uitslaande brand’. De oplossing is om “zo snel mogelijk een reddingsplan op te stellen” (Joris et al. 2013, p. 175) waarbij gebruik wordt gemaakt van de talige metaforen ‘veilige haven’ of ‘rustig vaarwater’.

Charteris-Black en Musolff (2003) deden onderzoek naar nieuwsartikelen in de financiële media van Duitsland en Engeland en de conceptuele en talige metaforen die worden gebruikt om de euro te beschrijven. Uit hun onderzoek bleek dat in beide landen metaforen leidend zijn die gaan over opgaande of neergaande bewegingen: “The euro fell to a new record low”, “pushing the euro down” (Charteris-Black & Musolff, 2003, p. 158) of over gezondheidsframes: “the battered euro” of “the ailing euro” (Charteris-Black & Musolff, 2003, p. 159). Het verschil tussen beide landen is dat er in Engeland meer ‘gevechtsframes’ (handelen in de Euro is een gevecht) werden genoteerd dan in Duitsland. Ook hier dienen de metaforen zowel als framingsdevices als reasoning devices. Zo dient het ‘vallen’ van de euro als een metaforisch framing device in de zin “The euro fell to a new record low” (Charteris-Black & Musolff, 2003, p. 158) ook als het gevolg van de ‘DE EURO IS EEN OPGAANDE OF NEERGAANDE BEWEGING’. Dit is net zoals dat “the ailing euro” (Charteris-Black & Musolff, 2003, p. 159) de oorzaak is van ‘DE EURO IS EEN ZIEKTE’. Deze onderzoeken (Joris et al., 2013; Charteris-Black & Musolff, 2003; Koller, 2002) laten zien dat veel maatschappelijke vraagstukken ook veel verschillende conceptuele metaforen bevatten: DE EURO IS EEN ZIEKTE, DE CRISIS IS EEN NATUURRAMP.

Medisch-ethische framing

Zoals eerder benoemd, worden frames beschreven vanuit verschillende cognitieve kaders (Cappella & Jamieson, 1997). Net als conceptuele metaforen kunnen ook niet-figuratieve

frames conceptueel van aard zijn. Het categoriseren van deze frames wordt ook gedaan, zij het in een gering aantal onderzoeken naar medisch-ethische thema's. Zo blijkt uit onderzoek naar framing bij medisch-ethische beslissingen van verplegers, dat twee overkoepelende, niet-figuratieve frames leidend zijn, namelijk: gemeenschap en individualisme (Wurzbach, 1999). Individualisme wordt veelal gebruikt om de verpleger te omschrijven als iemand die zelf iets kan beslissen, alternatieven kan afwegen en daar competent in is. Woorden die 'zelfgericht' zijn, komen dan ook vaak voor wanneer er gesproken wordt over de verplegende rol die verplegers spelen in ethische beslissingen. Daar tegenover staat het frame 'gemeenschap'. Die gemeenschap staat ten eerste voor de overkoepelende ziekteverzekeringen die betaald moet worden door een grote groep ter bescherming van weinigen. Daarnaast staat de gemeenschap ook centraal als plek waarbinnen deze keuzes gemaakt worden. De verpleger is capabel om beslissingen te nemen en is tegelijkertijd ook in een gemeenschap van andere mensen die daar een rol in spelen: artsen, familie en de patiënt zelf. Deze frames weerspiegelen zich in de media als gemeenschapsgericht. Daarbij gaat het niet alleen over de morele radar van de verpleger zelf, maar ook die van een groep artsen, patiënten en familieleden waarbinnen een verpleger zich beweegt. Bij medisch-ethische beslissingen spelen frames gericht op de gemeenschap en op het individualisme dus een rol.

Naast dat framing rondom medisch-ethische vraagstukken een algemene talige functie heeft, heeft framing rondom medisch-ethische vraagstukken ook een persuasieve functie. Dat bleek uit onderzoek naar berichtgeving over euthanasie (Gamliel, 2013). De houding van mensen ten opzichte van euthanasie verandert bij het gebruik van verschillende frames om eenzelfde situatie te omschrijven. Als er een positief frame werd gebruikt om euthanasie te beschrijven, bijvoorbeeld 'ophouden een leven te verlengen', leidde dat tot een positievere attitude tegenover euthanasie dan wanneer er een negatief frame werd gebruikt, bijvoorbeeld: 'het beëindigen van het leven'. Bij medisch-ethische thema's hebben individualisme en gemeenschap een centrale rol in de framing. Deze frames hebben daarbij dus ook een overtuigende functie.

Ideologisch taalgebruik en mediabias

Framing en metaforisch taalgebruik zorgen ervoor dat mensen via een andere context werkelijkheden beleven. Niet voor niets stelden Lakoff en Johnson (1980) dat "Metaphors may create realities for us, especially social realities" (p. 156). Dat aanhangers van

verschillende ideologieën en ‘social realities’, ook verschillende taal gebruiken, blijkt uit onderzoek van Lakoff (2008). In het onderzoek werd het taalgebruik van twee groepen met verschillende ideologische achtergronden met elkaar vergeleken. De eerste groep was progressief en bestond uit mensen met een politieke voorkeur voor hervorming van de maatschappij (Van Dale, 2018). De tweede groep was conservatief en bestond uit mensen met een politieke voorkeur voor het vasthouden van bestaande toestanden (Lakoff, 2008). Uit het onderzoek blijkt dat verschillende wereldbeelden en verschillende (communicatie)adviseurs hun gebruik van taal hebben aangepast aan hun groep. Hierdoor gebruiken de twee groepen andere woorden wanneer zij over hetzelfde concept/voorstel spreken. Zo wordt de term belastingvermindering altijd ‘tax relief’ genoemd door conservatieven. De talige metafoor ‘relief’ zorgt ervoor dat het lijkt alsof belasting een kwelling is die van je schouders gepakt kan worden. Progressieven die belastingen opperen worden daarmee negatief geëvalueerd door een groot gedeelte van de Amerikaanse bevolking. De conservatieve politici, die zich willen inzetten voor de ‘bevrijding’ van deze kwelling worden positief geëvalueerd. Lakoff stelt in reactie op de ‘tax relief’ dat progressieven belastingen zouden moeten vergelijken met een vereniging waar het je plicht is om contributie te betalen. Bij deze vergelijking zouden mensen het logischer vinden om belasting te betalen. Een voorbeeld in de Nederlandse context van het gebruik van ideologisch taalgebruik is te zien bij Geert Wilders. Uit onderzoek naar de framing van Geert Wilders blijkt dat het taalgebruik van rechts-extremisme bestaat uit negatieve taalelementen over de ontevredenheid over de zittende macht (De Landtsheer et al., 2011). Zo wordt de onmacht over politieke keuzes van de regering in 2008 door Wilders verwoord als: “De VVD [...] zet de Nederlandse identiteit *in de uitverkoop*” (De Landtsheer et al., 2011, p.10). Politieke ideologieën beïnvloeden dus onze voorkeur voor taalgebruik.

Niet alleen politieke ideologieën, maar ook media met ideologische achtergronden hebben een effect op ons denken en onze ideologische voorkeur (DellaVigna & Kaplan, 2007). Framing in media is van belang omdat de manier waarop nieuws wordt geframed een effect heeft op wat het begrip van een publiek van een bepaald onderwerp is en hoe belangrijk zij deze onderwerpen vinden (Scheufele & Tewksbury, 2007). Uit onderzoek naar het stemgedrag van mensen die sinds 2000 Foxnews, een conservatieve televisiezender, konden ontvangen in de Verenigde Staten, bleek dat deze mensen vanaf 2000 conservatiever gingen stemmen (DellaVigna & Kaplan, 2007). Dit kwam doordat de media op een beïnvloedende manier boodschappen selecteerden en weergaven die conservatieve politici in een positiever frame

zetten. Dit wordt ook wel het Foxnews-effect genoemd. Deze mediabias, een vooringenomen mening van media over het nieuws, komt voor doordat sommige journalisten ook bepaalde politieke ideologische achtergronden hebben (Entman, 2007). Deze ideologieën bepalen gedeeltelijk hoe het nieuws wordt gerepresenteerd (Patterson & Donsbach, 1996). Bepaalde media framen daardoor sommige politieke ideologieën ook positiever of negatiever (McQuail, 1994; Weeks, & Southwell, 2010). Zo stelde het conservatieve Fox News vaker de vraag of Obama stiekem moslim zou zijn, dan meer progressieve Amerikaanse zenders. Dit heeft te maken met het meer saillant maken van een niet-figuratief frame, namelijk Obama is stiekem een moslim, en het uitvergroten van dat idee (Entman, 1993). Uit onderzoek naar het framen van vluchtelingen bleek dat rechtsgeoriënteerde, Belgische kranten vaker spreken over vluchtelingen als indringers van het land, terwijl linksgeoriënteerde kranten spreken over vluchtelingen als slachtoffers van een oorlog (Van Gorp, 2005). Ook bleek uit een onderzoek naar de berichtgeving over klimaatverandering op Fox News, CNN en MSNBC, dat Fox News met een meer afwijzend frame communiceert over klimaatverandering dan dat CNN en MSNBC dat doen (Feldman, Maibach, Roser-Renouf, & Leiserowitz, 2012). Deze mediabias speelt dus een rol in de manier waarop verschillende media framen.

Belang van onderzoek

Ondanks dat er veel framinganalyses zijn naar ideologische onderwerpen (Van Gorp, 2005; Feldman et al., 2012; Landsheer, 2011; Lakoff, 2008) en onderzocht is hoe verschillende media van elkaar verschillen in framing (Van Gorp, 2005; Feldman et al., 2012; De Landsheer, 2011; Lakoff, 2008), is er niet tot nauwelijks onderzoek gedaan naar het verschil tussen framing in media op het gebied van medisch-ethische onderwerpen. Vorig jaar leidde het onderwerp 'voltooid leven', een medisch-ethisch onderwerp dat gaat over het vroegtijdig beëindigen van het leven, tot veel discussie (De Volkskrant, 2017). Hierbij wordt vaak geschreven over het verschil tussen de confessionele partijen en de liberale, of progressieve partijen (De Volkskrant, 2017; NOS, 2017; Trouw, 2017; NRC, 2016). Hierbij hangen confessionelen een bepaalde geloofsleer aan (Van Dale, 2018) en zijn liberalen en progressieven van oudsher voorstander van een zo groot mogelijke vrijheid op economisch en cultureel gebied. Bij de liberale partijen, zijn er veel Kamerleden die voorstander zijn van wetgeving om euthanasie bij 'voltooid leven' mogelijk te maken. Het is echter lastig om die wetgeving door te voeren doordat confessionele partijen daar tegen zijn, en er dus geen Kamermeerderheid is. De vraag is of er ook een verschil

is tussen de manier waarop confessionele media en liberaal-progressieve media over ‘voltooid leven’ framen. Onderzoeken laten zien dat verschillende ideologische stromingen ook een verschillende voorkeur voor taalgebruik hebben (Patterson & Donsbach, 1996). Bij maatschappelijke kwesties zijn vaak verschillende conceptuele metaforen te onderscheiden (Lakoff & Johnson, 1980). Dit onderzoek slaat een brug tussen een framinganalyse gericht op conceptuele metaforen en het medisch-ethische onderwerp ‘voltooid leven’. Omdat Scheufele en Tewksbury (2007) aangeven dat de manier waarop een issue geframed wordt invloed heeft op het begrip en de urgentie van een belangrijk onderwerp is het van belang om dit onderwerp te onderzoeken.

De hoofdvraag luidt als volgt:

In welke mate verschillen de dominante frames tussen confessionele- en progressieve kranten bij het onderwerp ‘voltooid leven’ van elkaar?

Om deze hoofdvraag te beantwoorden is het van belang om de volgende onderzoeksvragen te beantwoorden:

1. Wat zijn de dominante frames bij opiniërende artikelen over het ‘voltooid leven’?
2. In welke mate verschilt de hoeveelheid van de dominante frames tussen kranten?

Methode

Materiaal

Om de hoofdvraag en de deelvragen te beantwoorden werd het onderzoek uitgevoerd aan de hand van een corpusanalyse. Dit werd gedaan met een populatie van 742 artikelen onderverdeeld in 5 nationale kranten waarvan de hoeveelheid per krant te zien is in Tabel 2. Deze 742 artikelen zijn samengesteld op basis van de steekwoorden: ‘voltooid leven’. De populatie werd verkregen via *LexisNexis* (www.lexisnexus.nl). Deze artikelen komen uit de Nederlandse kranten: *De Volkskrant*, *het NRC*, *Trouw*, *het Nederlands Dagblad* en *het Reformatorisch Dagblad*. Er is gekozen voor deze kranten omdat deze nationale kwaliteitskranten een goede weergave geven van kranten met een progressief- en liberaal karakter en kranten met een confessioneel karakter. *De Volkskrant* en *het NRC Handelsblad* hebben een progressief- en liberaal karakter. *Trouw*, *Nederlands Dagblad* en *het Reformatorisch Dagblad* hebben een confessioneel karakter. De artikelen werden gepubliceerd

tussen 1 januari 2016 en 26 oktober 2017. Deze data werden gekozen omdat in deze periode een aantal belangrijke momenten van het debat over ‘voltooid leven’ plaatsvonden:

1. De brief van Edith Schippers en Ard van der Steur die in 2016 naar de Tweede Kamer werd gestuurd. Zij reageerden met die brief op het rapport ‘voltooid leven’ van de commissie-Schnabel en gaven aan dat het kabinet wetgeving wilden om euthanasie bij ‘voltooid leven’ mogelijk te maken;
2. Daarna riep het onderwerp op tot veel debat dat tot een hoogtepunt kwam bij Nieuwsuur een paar weken voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2017;
3. Na de Tweede Kamerverkiezingen van 15 maart 2017 was het een breekpunt voor de confessionele partijen en vormde het de discussie rondom het vormen van een kabinet.

Op 26 oktober 2017 werd een nieuwe regering gevormd en verstompte de discussie doordat de politieke partijen een aantal concessies rondom het onderwerp naar elkaar hadden gedaan. Hiermee vormt deze fase een logische tijdsperiode om artikelen over ‘voltooid leven’ te gebruiken.

Tabel 2. Aantal artikelen per kranten met zoekterm: ‘voltooid leven’

Krant	Aantal artikelen
<i>Nederlands Dagblad</i>	202
<i>Trouw</i>	162
<i>De Volkskrant</i>	134
<i>NRC</i>	130
<i>Reformatorisch Dagblad</i>	114
<i>Totaal</i>	742

In de eerste fase van het coderen werd er gekozen om van elk van de bovengenoemde kranten alleen artikelen te analyseren die aan twee criteria voldoen:

1. Het moet een opiniërend stuk zijn;
2. Er moeten minimaal twee alinea’s over het thema ‘voltooid leven’ gaan.

Van deze 742 artikelen waren er 181 artikelen die voldeden aan deze twee criteria. De verdeling daarvan is te zien in Tabel 3.

Tabel 3. Aantal artikelen per kranten die voldeden aan beide criteria

Krant	Aantal artikelen
<i>Nederlands Dagblad</i>	47
<i>Trouw</i>	48
<i>De Volkskrant</i>	35
<i>NRC</i>	31
<i>Reformatorisch Dagblad</i>	20
<i>Totaal</i>	181

Procedure

Omdat een framinganalyse van een corpus voor het grootste gedeelte kwalitatief van aard is en er voor onderzoekers een belangrijke rol ligt om dit onderzoek zo objectief mogelijk te doen zijn er drie fases ingebouwd om het coderen zo secuur mogelijk te doen.

In de exploratieve voorfase stond het identificeren van talige metaforen centraal, in de eerste fase het kwalitatief identificeren van conceptuele metaforen en in de tweede fase het kwantitatief identificeren van conceptuele metaforen en bijbehorende lemma's.

Exploratieve voorfase

In een exploratieve voorfase is onderzocht of en hoeveel artikelen over het onderwerp 'voltooid leven' gaan. Hierna is er door twee onderzoekers geanalyseerd of er in deze artikelen ook metaforen geïdentificeerd konden worden en welke dat waren. Hierbij is een selectie gemaakt van tien opiniërende artikelen. Dit hield in dat van elke hiervoor genoemde kranten twee artikelen zijn geanalyseerd. Bij het identificeren werd er gebruikgemaakt van MIP, *Metaphor Identification Procedure* (Steen et al., 2010). Deze procedure heeft als doel om te beslissen wat wel en niet een metafoor is. MIP maakt onderscheid tussen een contextuele betekenis (wat betekent een woord in de context van de zin/tekst waarin dat woord staat) en

een basisbetekenis (een concretere/precieze betekenis van dat woord, zoals die in het woordenboek te vinden is).

Door deze procedure te gebruiken kan geanalyseerd worden wat wel of niet als metafoor kan worden geïdentificeerd. Bij het voorbeeld: “Ondragelijk en uitzichtloos lijden” zijn ‘ondragelijk’ en ‘uitzichtloos’ metaforen omdat de woorden een andere basisbetekenis hebben dan de context waarin de woorden zich begeven. In deze fase bleek dat er genoeg (meer dan 50) talige metaforen gevonden werden en dat de onderzoeker verder kon gaan met de eerste fase van coderen. Voorbeelden van gevonden metaforen waren: “Levenseindepil in de steigers”; “Voltooid leven, dat wordt de makkelijke weg” (Volkskrant, 2017) “Levensmoe”; “Ze vinden zichzelf nutteloos en leeg”; “een juridisch vacuüm” (Reformatorisch Dagblad, 2017). In al deze voorbeelden zijn de zinsdelen ‘in de steigers’, ‘makkelijke weg’, levensmoe’, ‘leeg’ en ‘vacuüm’ metaforisch, omdat ze gezien de context waarin ze beschreven worden, letterlijker beschreven kunnen worden en de relatie met de andere zinsdelen niet letterlijk is.

Eerste fase van coderen

In dit gedeelte werden 50 artikelen op een inductieve manier geanalyseerd om te onderzoeken welke frames leidend zijn over de thematiek ‘voltooid leven’. Hierbij zijn de volgende stappen genomen om de talige metaforen te identificeren:

1. Alle 50 artikelen zijn gelezen en talige metaforen geïdentificeerd zijn met behulp van de MIP;
2. Talige metaforen die onder een conceptuele metafoor te sorteren vielen, werden in een nieuw document bij elkaar gezet;
3. Talige metaforen die niet vaker voorkwamen werden geëlimineerd van het verdere proces.

De moeilijkheid met deze inductieve manier van analyseren is dat de onderzoekers rekening dienen te houden met de eigen subjectiviteit die ervoor kan zorgen dat de gekozen metaforen juist niet objectief controleerbaar zijn (Joris et al., 2013; Van Gorp, 2010). Door het gebruik van de MIP is er in dit onderzoek gezorgd dat deze objectiviteit zo goed mogelijk gewaarborgd kon worden.

Tweede fase van coderen

Na het identificeren van metaforen en conceptuele frames, werden er per geïdentificeerd, conceptueel frame ongeveer 20 lemma's toegewezen die allen talige metaforen waren (Koller, 2002). Dit werd gedaan door middel van lemma's die vanuit de exploratieve voorfase en de eerste fase geïdentificeerd waren. Daarnaast werd gebruikgemaakt van de *Van Dale* waarbij er gebruik gemaakt kon worden van de hyperoniemen (woorden waarvan de betekenis een ander woord insluit) van de conceptuele metafoor. Als de conceptuele metafoor bijvoorbeeld VOLTOOID LEVEN IS EEN LICHT is, zijn hyperoniemen van het woord 'licht' bijvoorbeeld 'donker', 'duister' of 'flikkerlicht'.

Wanneer de lemma's werkwoorden zijn, worden alle vormen van deze werkwoorden gezocht, wanneer lemma's meervoud/enkelvoud kennen worden deze ook gezocht. Bij het lemma 'strijden' wordt bijvoorbeeld ook gezocht naar 'strijd', 'strijdt' 'gestreden' en andere werkwoordsvormen.

In het volgende gedeelte van de deductieve analyse (Joris et al., 2013) werd per artikel van het gehele corpus geanalyseerd welke conceptuele metafoor dominant was in de tekst. Wanneer een lemma meerdere keren in een artikel voorkwam, werd naar het voorbeeld van Charteris-Black (2006), Koller (2002) en Joris et al. (2013), een lemma maar één keer genoteerd om verwarring te voorkomen. Wanneer een lemma acht keer voorkomt in één artikel en een ander lemma in acht artikelen een keer, geeft dat een onjuiste representatie van de resultaten wanneer deze 8 lemma's elke keer werd meegeteld in de resultaten. De 8 lemma's zeggen dan iets over dat artikel, niet over het gehele corpus.

Het kan namelijk gebeuren dat meerdere conceptuele metaforen naar voren komen in artikelen (Burgers et al., 2016). Wanneer in een artikel meerdere lemma's van verschillende conceptuele frames staan, is het conceptuele frame leidend waarvan de meeste lemma's geïdentificeerd worden die vallen onder een conceptuele metafoor binnen dat artikel. Dat kan ook betekenen dat wanneer één lemma vaker voorkomt in een artikel van het ene conceptuele frame dan twee verschillende lemma's van een ander frame, het frame dominant is bij de eerste conceptuele metafoor. Dus als het lemma 'weg' driemaal in een tekst staat, en in dezelfde tekst ook de lemma's 'gewicht' en 'zwaar' staan, het conceptuele metafoor dat verbonden is aan 'weg' dominant is. Drie lemma's wegen immers zwaarder dan twee lemma's. Is het aantal lemma's van concurrerende conceptuele metaforen gelijk dan wordt het artikel uitgesloten van verdere analyse. Het codeerschema en een voorbeeld van het coderen is te zien in de appendix.

Daarnaast werd gekeken naar de context waarin de talige metaforen staan. De talige metaforen werden uitgelegd in de contexten: oorzaak, gevolg of een mogelijke aanpak (Joris et al., 2013). De diverse lemma's werden dan toegevoegd aan de verschillende reasoning devices. Op deze manier werden niet alleen de framing devices maar ook de reasoning devices geanalyseerd. Deze deductieve analyse werd enkel gedaan in de alinea's die expliciet gingen over het thema 'voltooid leven'.

Statistische toetsing

De vragen *"In welke mate verschilt de hoeveelheid van de dominante frames tussen kranten?"* en *"In welke mate verschillen de dominante frames tussen confessionele en progressieve kranten gemiddeld van elkaar?"* werden beantwoord door middel van een Fisher's Exacttoets, om per krant en per soort krant te kijken of er een verschil zit tussen de dominante frames. De chi-kwadraattoets gaat na of de resultaten systematisch van elkaar afwijken van verwachte aantallen en de Fisher's Exacttoets ondervangt de geschonden assumptie dat de waarnemingen hoger is dan vijf.

Daarnaast volgde nog een kwalitatieve analyse waarop inhoudelijk de verschillen tussen de frames en kranten werd geduid.

Codering

De codering werd vanaf deel 2 gedaan door middel van Microsoft Word. Per Word-bestand werden alle artikelen van een krant gezet die voldoen aan de stappen die in de eerste fase van de codering genomen zijn. Daarna worden alle artikelen verwijderd die niet opiniërend van aard zijn. Door middel van het identificeren van alle lemma's en die een kleur toewijzen, worden alle lemma's die bij bepaalde conceptuele metaforen horen helder en is het makkelijker na te gaan welk frame dominant is in een artikel. Dit werd per krant gedaan zodat er vijf bestanden ontstaan die per document een van de kranten bevat. In een SPSS-bestand wordt genoteerd welke conceptuele frame aanwezig is (per conceptueel metafoor: 1 = conceptuele metafoor 1; 2 = conceptuele metafoor 2, etc.) en uit welke krant het artikel komt (per krant: 1 = Nederlands Dagblad; 2 = Trouw, etc.). Het volledige codeerschema is zichtbaar in de appendix.

Resultaten

Frames en Lemma's

Uit de kwalitatieve analyse die gedaan is, zoals beschreven in de eerste en tweede fase van codering, zijn een vijftal frames gevonden: het energieframe, gewichtframe, lichtframe, routeframe en het strijdframe. Aan deze vijf frames zijn een totaal van 110 lemma's toegevoegd (zie Tabel 4). In het bestand waren er 110 artikelen waarbij een frame dominant was en die uiteindelijk voor verdere analyse werden meegenomen.

Tabel 4. Verschillende frames met bijbehorende lemma's.

Soort Frame	Bijbehorende lemma's	Aantal
Gewicht	'zwaar', 'weeg', 'til', 'licht', 'obesitas', 'sterk', 'slap', 'gewicht', 'zwaarte', 'schaal', 'last', 'massa', 'gram', 'kilo', 'pond', 'heffen', 'drukt', 'ton', 'verlichten', 'schouders', 'stapeling', 'ondraaglijk'.	25
Licht	'lamp', 'belichten', 'licht', 'dimlicht', 'flikkerlicht', 'gaslicht', 'hemellicht', 'kaarslicht', 'kunstlicht', 'lamplicht', 'laserlicht', 'maanlicht', 'donker', 'nacht', 'schemer', 'duisternis', 'maanloos', 'pikdonker', 'schaduwrijk', 'duister', 'schijnsel', 'lichtdrager', 'donkerte', 'kleur'.	24
Energie	'opladen', 'laden', 'lader', 'accu', 'pijp', 'batterij', 'vermogen', 'kracht', 'vol', 'uitgeput', 'power', 'adapter', 'oplader', 'energie', 'kan niet meer', 'uit (staan)', 'moe'.	18
Route	'wegen', 'weg', 'route', 'richting', 'verkeer', 'bewandelen', 'pad', 'omweg', 'terugreis', 'baan', 'binnenweg', 'brug', 'buurtweg', 'doorsteek', 'drift', 'gang', 'oprit', 'straat', 'traject', 'navigeren', 'navigatie', 'reizen'.	22
Strijd	'bestrijden', 'strijd', 'strijden', 'oorlog', 'dreigement', 'gevechten', 'wapens', 'kemphanen', 'aanval', 'mes op de keel', 'onder vuur', 'bombardement', 'in het vizier nemen', 'in een wurggreep', 'klappen', 'tikken', 'slaag', 'een uppercut', 'een oplawaai', 'buskruit', 'worstelen'.	21

Framingspakketten

De geïdentificeerde lemma's kunnen in verschillende framingspakketten, worden ondergebracht. Waar de framingspakketten van Van Gorp (2007) altijd een probleemdefinitie,

oorzaak, gevolg en oplossing bevatten, blijkt dit niet het geval te zijn bij dit onderzoek. In sommige framingspakketten die in dit onderzoek werden geanalyseerd bleken één of meerdere van deze onderdelen afwezig. Er kan ook vaak geen eenduidig antwoord gegeven worden op de vraag wat het probleem, de oorzaak, het gevolg en de oplossing is omdat de talige metaforen per artikel een andere uitwerking hebben in het framingspakket. Het ene opinieartikel is geschreven door een dochter die haar moeder ziet lijden, de ander een huisarts die zijn werk rondom euthanasie een last vindt. Desondanks zijn bij veel van deze frames voorbeelden zichtbaar van deze onderdelen waarbij wel een rode lijn te vinden is. Bij sommige frames is ook het verschil te zien tussen progressieve- en confessionele kranten. De aanwezigheid van de onderdelen van het framingspakket en of er sprake is van een kwalitatief verschil tussen progressief en confessioneel is te zien in Tabel 5.

Tabel 5. Aanwezigheid onderdelen framingspakket per geïdentificeerd frame en verschil zichtbaar tussen progressieve- en confessionele kranten

	Probleemdefinitie	Oorzaak	Gevolg	Oplossing
Gewicht₁	X ₂		x	x
Licht	x		x	x
Energie	x			
Route	x		x	x
Strijd	x	x		x

NOOT 1: BIJ AANWEZIGHEID VERSCHIL TUSSEN PROGRESSIEVE- EN CONFESSIELE KRANTEN WORDT HET FRAME DIKGEDRUKT

NOOT 2: BIJ AANWEZIGHEID VAN HET ONDERDEEL VOLGT EEN 'X'

Van de onderstaande frames wordt benoemd welke elementen van het framingspakketten de frames bevatten. Daarnaast wordt, wanneer dat het geval is, de verschillen benoemd tussen de progressieve- en confessionele kranten. Om een goede weergave te geven van de verschillende elementen in het framingspakketten zijn voorbeelden uit het corpus zichtbaar.

Gewichtframe

Bij het gewichtframe zijn de elementen: probleemdefinitie, gevolg en oplossing geïdentificeerd. Vooral bij de progressieve kranten worden het probleem en gevolg duidelijk gemaakt.

Bij de probleemdefinitie staan voorbeelden waarbij de context bij de verschillende kranten verschillend is. Het gevolg van dat het leven 'ondragelijk' is, is dat de vaststelling van "de ondragelijkheid [...] een steeds groter gewicht in de schaal legt" (Volkskrant, 2017). Verdere voorbeelden van het gevolg zijn dat artsen "ondragelijk lijden in twijfel trekken" (NRC, 2017).

In de volgende voorbeelden die uit het corpus komen worden de metaforen onderstreept.

Probleemdefinitie

1. *"Er waren zorgvuldige regelingen en procedures ontwikkeld die een barmhartig, actief levenseinde voor ondraaglijk en uitzichtloos lijden mogelijk maakten."* (Volkskrant, 2017)
2. *"Niet alleen omdat bij de vaststelling van de ondraaglijkheid van het lijden de ervaring van dat lijden een steeds groter gewicht in de schaal legt."* (Volkskrant, 2017)
3. *"Of lijden ondraaglijk is en de alternatieven aanvaardbaar, blijkt in toenemende mate ter beoordeling aan de patiënt. Welke arts zou, als een patiënt echt blijft aandringen, diens ondraaglijke lijden in twijfel trekken?"* (NRC, 2017)

Gevolg

4. *"Bovendien zou een 'voltooid leven'-regeling ouderen onder druk¹ zetten: 'deze regeling gaat er van uit dat ouderen overbodig zijn en anderen tot last,' werd aangevoerd."* (Nederlands Dagblad, 2017)
5. *"Een last, niet alleen voor hun familie maar ook voor de samenleving?"* (Trouw, 2017)

Volgens progressieve kranten is de oplossing het lijden 'verlichten'. Wanneer het gewichtframe naar voren komt bij confessionele kranten is dat vooral van toepassing bij het gevolg van het probleem. Zij zien andere gevolgen dan progressieve kranten. Bij de confessionele kranten is het gevolg dat ouderen zich tot een last voelen. Bij progressieve kranten is de vraag wie bepaalt wat 'ondraaglijk' lijden is.

---

¹ "Onder druk zetten" is ook metaforisch, in de sectie: frames en lemma's wordt in de voorbeelden echter alleen gekeken naar de dominante frames. In de discussiesectie is de ruimte genomen om dit verder toe te lichten.

Oplossing

6. *“Ik ervaar euthanasie als een van de zwaarste taken als arts, iemand doodmaken is niet waar ik al die jaren voor heb gestudeerd. Maar wat ik wel geleerd heb, is ernaar te streven het lijden van mijn patiënt te verlichten.”* (Volkskrant, 2017)

Routeframe

Bij het routeframe is een verschil in het gebruik van lemma's tussen kranten. Schrijven confessionele kranten vaak over welke weg er genomen moet worden, en of die route nu de juiste is, is bij progressieve kranten het woord '(uit)weg' vaak het probleem of juist oplossing: zoals het voorbeeld van 'uitweg' (NRC, 2017) beschrijft bij de probleemdefinitie en "Op weg naar emancipatie" (NRC, 2017) beschrijft bij de oplossing. Bij het routeframe gaat het vaak over de vraag welke kant mensen op moeten gaan.

Bij het routeframe zijn meerdere probleemdefinities te identificeren. 'Voltooid leven' kan op zichzelf het probleem zijn. Daarnaast kan het probleem zijn dat er geen andere 'uitweg' is.

Probleemdefinitie

1. *“Het probleem is alleen dat die wet ook de eis stelt dat er sprake moet zijn van ondraaglijk lijden waaruit geen andere uitweg bestaat.”* (NRC, 2017)

Het gevolg van deze problematiek is dat de 'route' niet 'autonoom' zou zijn. De oplossing ligt volgens progressieve kranten in een 'stap op weg' doen naar zelfbeschikking.

Gevolg

2. *“En 'autonoom' is die route natuurlijk ook niet; de arts moet meewerken.”* (NRC, 2016)

Volgens confessionele kranten ligt de oplossing in de 'ontsnappingsroute' via een opstapeling van ouderdomskwalen of is er nog een 'weg' terug.

Oplossing

3. *“De boodschap: doe het niet, sla deze weg van hulp bij zelfdoding niet in.”* (Trouw, 2016)
4. *“Er is nog een weg terug.”* (Nederlands Dagblad, 2016)
5. *“Ik hoop dat mijn partij, GroenLinks, voor de tweede route kiest. Ik zie het als de gulden middenweg tussen enerzijds het dogmatisme van christelijk-rechts en anderzijds de*

tunnelvisie van een aantal liberalen, die in ons land relatief veel invloed lijken te hebben.”

(Nederlands Dagblad, 2016)

6. *“In 2011 formuleerde de KNMG een ontsnappingsroute via de stapeling van ouderdomskwalen.”* (Trouw, 2017)

7. *“Op weg naar emancipatie, naar zelfbeschikking en zelfontplooiing.”* (NRC, 2017)

Energieframe

Bij het energieframe zijn vaak dezelfde lemma's te onderscheiden. 'Levensmoe' en 'energie' bleken de meest voorkomende lemma's te zijn bij het energieframe. Levensmoe wordt zowel in de progressieve als confessionele kranten op dezelfde manier geduid: als een kenmerk voor 'voltooid leven'. Bij 'energie' is dat ook het geval echter is de toepassing van de 'energie' anders. Progressieve kranten hebben het over energie steken in het faciliteren in een autonome dood terwijl confessionele kranten de energie liever steken in een oplossing waarbij het leven weer zin heeft.

De oplossing volgens de confessionele kranten is dat de christelijke hoop een krachtbron kan zijn en niet het energie steken in het faciliteren van een autonome dood.

Oplossing

1. *“De christelijke hoop kan een krachtbron zijn om dat lijden toch te dragen.”*

(Nederlands Dagblad, 2016)

2. *“Als de staat werkelijk iets gelegen is aan het autonome leven van zijn burgers, dan moet de staat investeren in het scheppen van de voorwaarden voor dat autonome leven - in plaats van zijn energie te steken in het faciliteren van een autonome dood.”*

(Reformatorisch Dagblad, 2017)

Strijdframe

Strijdframe komt in de discussie rondom 'voltooid leven' vaak in een meta-vorm naar voren. Bij een strijdframe gaat het over hoe iets is verdedigd, bestreden of hoe er over het thema geworsteld kan worden. Dit houdt concreet in dat er niet expliciet over 'voltooid leven' wordt geschreven maar het meer gaat over randzaken die te maken hebben met 'voltooid leven': het politieke proces dat hierbij hoort, zaken die indirect invloed hebben op 'voltooid leven'. Het

gaat hierbij over de worsteling rondom eenzaam zijn of het verdedigen van belangrijke waarden.

Bij het strijdframe zijn er meerdere probleemdefinities. Zo kunnen we worstelen met het leven, worstelen met een vraagstuk (de meta-vorm) en wordt zelfdoding verdedigd.

Probleemdefinitie

1. *“Hulp bij zelfdoding wordt verdedigd met verwijzing naar barmhartigheid en het zelf kunnen kiezen voor ‘waardig sterven’.”*(Reformatorisch Dagblad, 2017)
2. *“We worstelen onbewust met het vraagstuk van de oudere mens en stoppen hen weg in een staatsinstelling wanneer ze niet meer in staat zijn om een aardappel te koken, zich aan te kleden of wanneer ze 's nachts gaan zwerven over straat.”* (Volkskrant, 2016)
3. *“Wat ik schrijf, is dat deze ouderen op een existentieel niveau worstelen met het leven.”* (Trouw, 2017)

Een voorbeeld van de oorzaken van het probleem is, dat er een strijd wordt gevoerd met de lege agenda's.

Oorzaak

4. *“Elke dag wordt er strijd gevoerd met een lege agenda, 's avonds is de oudere moe van het nietsdoen.”* (Reformatorisch Dagblad, 2017)

De oplossing ligt in het bestrijden van de eenzaamheid.

Oplossing

5. *“Gert-Jan Segers van de ChristenUnie benadrukte dat er geld wordt vrijgemaakt voor de bestrijding van eenzaamheid bij mensen in de hoge ouderdom.”* (Trouw, 2017)

Lichtframe

Bij het lichtframe is er minder een duidelijke lijn te trekken die bepaalt hoe over het onderwerp wordt gepraat. Lichtframes geven vaak randzaken aan. Bij het frame gaat het over zaken die onderbelicht zijn gebleven, of een bepaald licht ergens op werpen. Het lichtframe komt weinig naar voren, in maar vier gevallen was het lichtframe het dominante frame in een van de artikelen.

Bij het lichtframe is het licht op de vermoeidheid het probleem bij de confessionele krant. Het pand in de nacht verlaten is het progressieve probleem.

Probleemdefinitie

1. *“Dit werpt een eigen licht op de moeheid. Veel vermoeidheid die wij in het leven vergaren is het gevolg van het feit dat wij dingen moeten doen, zorgen moeten, terwijl dat niet is wat je wilt. Het past niet in je autonome verlangen.”* (Nederlands Dagblad, 2016)
2. *“Kennelijk mag de levenseindebegeleider als een dief in de nacht het pand verlaten.”* (NRC, 2017)

Het gevolg van het probleem is dat je over een schaduw heen moet springen maar dat het maar de vraag is of dat je eigen schaduw wel is.

Gevolg

3. *“Over je eigen schaduw heen springen is het devies, maar het is toch wel zaak om zeker te weten dat het je eigen schaduw is en niet die van een monster dat zich vervolgens onomkeerbaar tegen de samenleving keert.”* (Nederlands Dagblad, 2017)

De oplossing zit in het niet onderbelicht houden van ouderen die hun zinnen kunnen verzetten.

Oplossing

4. *“Veel ouderen bezitten het vermogen om 'de zinnen te verzetten'. Laten we die levenskunst niet onderbelicht houden.”* (Trouw, 2016)

Proces- en kenmerkende frames

Naast de framingspakketten kan bij de dominante frames ook gesteld worden dat elk frame onder verdeeld kan worden in twee soorten: proces- of kenmerkende frames voor ‘voltooid leven’. Er zijn een heel aantal frames die gaan over kenmerken die aan ‘voltooid leven’ kan toegedicht worden. Voorbeelden hiervan zijn ‘levensmoe’ of ‘ondragelijk’. Deze kenmerkende frames zijn een verzameling van gewicht en energieframes. Beide metaforen zeggen iets kenmerkends over ‘voltooid leven’ en wat de reden kan zijn om je leven als voltooid te achten. Voorbeelden die in het corpus geïdentificeerd zijn beschrijven deze kenmerken.

1. *“Of lijden ondraaglijk is en de alternatieven aanvaardbaar, blijkt in toenemende mate ter beoordeling aan de patiënt.”* (NRC, 2017)

Hierbij is 'ondraaglijk' een metafoor voor de betekenis dat mensen het leven niet meer aan kunnen. Deze term is een kenmerk voor 'voltooid leven' omdat het iets zegt over de reden waarom mensen hun leven voltooid achten.

2. *"Een mens die het leven voltooid vindt, levensmoe is en er daardoor naar verlangt om een einde te maken aan het leven zelf, moet het hebben van de interpretatie van dit gevoel, door het verstand."* (Trouw, 2017)

Hierbij is 'levensmoe' een metafoor voor de betekenis dat mensen het leven niet meer aan kunnen. Hierbij is de definitie van 'moe', brondomein, en 'niet meer willen leven, het doeldomein. Ook deze term is een kenmerk voor 'voltooid leven' omdat het net zoals 'ondraaglijk' iets zegt over de reden waarom mensen hun leven voltooid achten.

Naast de kenmerkende frames gaat een heel aantal dominante frames vaak over het proces waarover men schrijft. In tegenstelling tot het kenmerkende frame, zeggen deze frames iets over het proces rondom de 'voltooid leven' kwestie. Dit is het geval bij het lichtframe, rouwframe en strijdframe. Voorbeelden waarbij dit proces zichtbaar zijn:

3. *"Langs deze weg kunnen we het lijden niet helemaal wegnemen, maar wel tot draagbare proporties terugbrengen."* (Nederlands Dagblad, 2017)

Hierbij wordt het woord: 'weg' gebruikt als metafoor voor 'een manier of mogelijkheid' in het Rouwframe. 'Weg' geeft meer aan welke processen betrokken zijn bij het onderwerp 'voltooid leven'. Een bepaald proces kan het lijden niet wegnemen maar wel tot draagbare proporties terugbrengen.

4. *"We worstelen onbewust met het vraagstuk van de oudere mens en stoppen hen weg in een staatsinstelling wanneer ze niet meer in staat zijn om een aardappel te koken, zich aan te kleden of wanneer ze 's nachts gaan zwerven over straat."* (Volkskrant, 2016)

Hierbij is ‘worsteling’ een metafoor voor het niet precies weten wat er met de oudere mens moet gebeuren en ‘last van hebben’ van deze oudere mens. Worsteling zegt ook weer iets over waar het proces zich bevindt. Het worstelen gaat over het proces richting ‘voltooid leven’ of het proces van het voorkomen dat iemand zijn leven als ‘voltooid’ acht.

Soort Frame

In de derde en laatste fase van codering is de hoeveelheid van de lemma’s geanalyseerd. Uit de analyse bleek de verdeling zoals weergegeven in Tabel 6.

Tabel 6. Percentageverschil (tussenhaakjes) en aantal observaties dat bij de frames geïdentificeerd werden bij Merk kranten

Merk Krant	Soort frame				
	Energie	Gewicht*	Licht	Route	Strijd
<i>Trouw</i>	3 (42,9%)	13 (23,6%)*	1 (25%)	13 (39,4%)	2 (45,5%)
<i>Reformatorisch Dagblad</i>	2 (28,6%)	4 (7,3%)	1 (25%)	3 (9,1%)	3 (27,3%)
<i>Nederlands Dagblad</i>	2 (28,6%)	8 (14,5%)	1 (25%)	10 (30,3%)	1 (9,1%)
<i>Volkskrant</i>	0 (0%)	12 (21,8%)	1 (25%)	2 (6,1%)	1 (9,1%)
<i>NRC</i>	0 (0%)	18 (32,7%)*	0 (0%)	5 (15,2%)	1 (9,1%)

*Significant verschil tussen Merk Krant

Uit de χ^2 -toets tussen de variabelen Kranten en Soort frame bleek een significant verband te bestaan tussen de kranten *Trouw* en *NRC* ($\chi^2 = 22.868, p = .04$). *NRC* (32,7%) maakten relatief vaker gebruik van het gewichtframe dan *Trouw* (23,6%). Bij de andere kranten was er geen significant verschil meetbaar. Uit de χ^2 -toets tussen de variabelen Soort kranten en Soort frame bleek een significant verband te bestaan ($\chi^2 = 16.442, p = .001$). Confessionele kranten maken meer gebruik van het Routeframe (78,8%) dan progressieve kranten (21,2%). Daarnaast maken

confessionele kranten ook meer gebruik van het Energieframe (100%) dan progressieve kranten (0%). Progressieve kranten maken daarentegen vaker gebruik van het Gewichtframe (54,5%) dan confessionele kranten (45,5%). De kranten verschillen niet op het gebied van de andere soort frames (licht- en strijdframes). De waarnemingen zijn te zien in Tabel 7.

Tabel 7. Percentageverschil (tussenhaakjes) en aantal observaties dat bij de frames geïdentificeerd werden bij progressieve- en confessionele kranten

Soort Krant	Soort frame				
	Energie*	Gewicht*	Licht	Route*	Strijd
Progressief	0 (0%)	30 (54,5%)	1 (25%)	7 (21,2%)	2 (18,2%)
Confessioneel	7 (100%)	25 (45,5%)	3 (75%)	26 (78,8%)	9 (81,8%)

*Significant verschil tussen progressieve- en confessionele kranten

Conclusie

In dit onderdeel worden de belangrijkste conclusies van het onderzoek benoemd. Het doel van het onderzoek was om antwoord te geven op de vragen welke dominante frames naar voren komen bij opiniërende artikelen over het ‘voltooid leven’ en een mogelijk verschil te duiden tussen confessionele en progressieve kranten.

De hoofdvraag luidde als volgt:

In welke mate verschillen de dominante frames tussen confessionele- en progressieve kranten bij het onderwerp ‘voltooid leven’ van elkaar?

Om deze hoofdvraag te beantwoorden is het van belang om de volgende onderzoeksvragen te beantwoorden:

1. Wat zijn de dominante frames bij opiniërende artikelen over het ‘voltooid leven’?
2. In welke mate verschilt de hoeveelheid van de dominante frames tussen kranten?

Wat zijn de dominante frames bij opiniërende artikelen over het ‘voltooid leven’?

Op basis van de eerste fase van codering kan worden geconcludeerd dat de dominante frames bij opiniërende artikelen over het ‘voltooid leven’: Energieframe, Gewichtframe, Lichtframe, Routeframe en Strijdframe zijn. Sommige frames konden ook inhoudelijk verschillen in de

progressieve- en confessionele context waarin zij stonden. Daarnaast is ook te stellen dat de dominante frames niet alleen onderverdeeld konden worden in framingspakketten maar ook kenmerkend of procesmatig van aard waren. Sommige van deze frames beschreven vooral kenmerken van 'voltooid leven' zoals gewicht en energieframes. Sommige frames beschreven vooral de processen rondom het onderwerp 'voltooid leven' zoals het lichtframe, routeframe en strijdframe.

In welke mate verschilt de hoeveelheid van de dominante frames tussen kranten?

Behalve een verschil tussen de kranten *Trouw* en *NRC* in gewichtframes, waarbij *NRC* meer gewichtframes toonde, zijn er geen verschillen bij de dominante frames tussen de verschillende kranten. De verschillende kranten schrijven los van elkaar over processen en kenmerkende elementen van 'voltooid leven'. Op het niveau van progressief en confessioneel zijn er wel kwalitatieve verschillen geïdentificeerd tussen confessionele kranten en progressieve kranten. Bij sommige conceptuele metaforen worden de talige metaforen anders gebruikt in het framingspakket.

In welke mate verschillen de dominante frames tussen confessionele- en progressieve kranten bij het onderwerp 'voltooid leven' van elkaar?

Op basis van de resultaten is gebleken dat de dominante frames tussen confessionele en progressieve kranten van elkaar verschillen. In confessionele kranten werd er meer over 'voltooid leven' geschreven in routeframes en energieframes dan in progressieve kranten. In progressieve kranten werd er meer over 'voltooid leven' in gewichtframes geschreven dan in confessionele kranten. Daarnaast schreven confessionele kranten van de vijf gevonden frames het meest in termen van routeframes in vergelijking met de andere frames. Progressieve kranten schreven van de vijf gevonden frames het meest in gewichtframes in vergelijking met de andere frames. Waar er bij kranten onderling enkel een verschil te vinden is tussen *Trouw* en *NRC*, is er wel een verschil tussen progressieve kranten en confessionele kranten in termen van frames.

Discussie

Reden voor het verschil tussen confessionele- en progressieve kranten is te herleiden naar de achtergronden van de verschillende kranten. Bij progressieve kranten is het gewichtframe vaak een aanduiding van de definitie van 'voltooid leven'. Wanneer er geschreven wordt over het gewichtframe gaat het over: ondragelijk, een last en iets wat zwaar is. Bij confessionele kranten is het routeframe vaak een aanduiding van het proces rondom 'voltooid leven'. Het routeframe wordt beschreven met: welke route nemen we, moeten we een blokkade opwerpen en welke weg willen we nemen. Reden waarom wellicht confessionele kranten het vaker hebben over routeframes is omdat in de Bijbel het vaak gaat over het 'levenspad' en de weg die je moet bewandelen. Bij het gewichtframe gaat het om het wegnemen van een last. Reden waarom progressieven dit frame vaker gebruiken is dat progressieven op cultureel vlak een zo groot mogelijke vrijheid willen hebben en dat alles wat daartussen komt een last kan zijn.

Reden voor het feit dat enkel tussen *Trouw* en *NRC* er een verschil te vinden was bij het gewichtframe en verder geen verschil op krantniveau, kan liggen aan het feit dat de artikelen niet zijn meegenomen wanneer het aantal dominante frames gelijk was. Wanneer deze artikelen wel waren meegenomen had het mogelijk ook de resultaten beïnvloed. Er is een mogelijkheid dat de kranten die niet zijn meegenomen, veel dezelfde frames hadden maar even vaak voorkwamen als een ander frame. Hierdoor was er geen dominant en werden deze ook niet meegenomen in het definitieve corpus.

Omdat het bij deze onderzoeksresultaten telkens ging om twee nominale groepen, ligt een chi-kwadraattoets voor de hand (in het geval van dit onderzoek een Fisher Exact toets). Er zijn echter maar weinig metaforische framinganalyses waar er gebruikgemaakt wordt van kwantitatieve analyses waardoor veel metaforische framinganalyses niet kwantitatief te verifiëren zijn. Wanneer er meer kwalitatieve analyses ook kwantitatief kunnen worden getoetst, betekent dit dat de effecten beter meetbaar worden en er een realistischer beeld is van het gebruik van metaforen en de effecten daarvan.

In de teksten over 'voltooid leven' zijn meer talige metaforen dan enkel de talige metaforen die zijn geanalyseerd. Deze niet geanalyseerde metaforen hebben ook invloed op de zinsbouw waarin een van de wel geanalyseerde, talige metaforen zijn. Wanneer men deze resultaten zou willen generaliseren dient er altijd rekening gehouden te worden met andere frames. Bijvoorbeeld: Langs deze *weg* kunnen we het lijden niet helemaal wegnemen, maar wel tot

draagbare proporties *terugbrengen* (Nederlands Dagblad, 2017). Hierbij gaat het dus naast een routeframe ook om het wegnemen van het object 'lijden' en over het lijden proportioneel maken.

De resultaten in dit onderzoek laten een complexer beeld zien van metaforiek bij maatschappelijke onderwerpen dan bij het onderzoek van Van Gorp (2007); Charteris-Black, & Musolff (2003) en Joris, d'Haenens & Van Gorp (2013) waarbij een heel duidelijk beeld wordt neergezet over welke frames er worden geschreven bij die onderwerpen. Deze complexiteit is tweeledig. Allereerst heeft het te maken met de consistentie waarin frames herhaaldelijk gebruikt worden in een opiniestuk. In de opiniestukken kwamen de dominante frames een of twee keer naar voren. Vaak werden deze frames gecombineerd met andere frames. In een groot aantal artikelen konden er meerdere frames geïdentificeerd worden wat als bijeffect had dat 71 opiniestukken een gelijk aantal dominante frames hadden en moesten, worden weggehaald uit het databestand voor de kwantitatieve analyse. Doordat er zo vaak sprake was van een gelijk aantal talige metaforen in een artikel zijn sommige conceptuele metaforen mogelijk dominanter of minder dominant dan gedacht. Wanneer er bijvoorbeeld wordt vastgesteld dat in een tekst het gewichtframe het dominante frame is, kan niet worden uitgesloten dat in de tekst ook talige metaforen zichtbaar zijn die horen bij andere conceptuele metaforen zoals het lichtframe of het gewichtframe. Dat blijkt ook uit een voorbeeld vanuit het corpus: *"Het probleem is alleen dat die wet ook de eis stelt dat er sprake moet zijn van ondraaglijk lijden waaruit geen andere uitweg bestaat"* (NRC, 2017). Hierbij is er zowel sprake van een gewichtframe, uitgedrukt met het lemma 'ondraaglijk' als een routeframe, uitgedrukt met het lemma 'uitweg'. Waarbij er in sommige onderzoeken duidelijk gemaakt wordt dat er een grote consistentie is in teksten, lijkt dat bij dit onderzoek in ieder geval minder te zijn. De framingspakketten zijn complexer dan in voorgaand onderzoek (Van Gorp, 2007). Waar Van Gorp bij elk geïdentificeerd frame een probleemdefinitie, oorzaak, gevolg, oplossing vond, bleek uit dit onderzoek dat die onderdelen vaak ook niet gevonden werden. Dit komt omdat journalisten wellicht minder consequent vanuit bepaalde conceptuele metaforen schrijven dan gedacht. In het corpus is niet direct zichtbaar wat de oorzaak, gevolg of oplossing vanuit een bepaald conceptuele metafoor is. Bij de geanalyseerde, talige metaforen van dit onderzoek waren dat vaak maar een paar onderdelen.

In dit onderzoek was er bij elk frame minimaal één onderdeel niet aanwezig. Een alternatief bij dit onderzoek was dat er kenmerkende frames en procesframes geanalyseerd

werden die een beter beeld gaven van de geschetste frames. Vandaar dat in de resultatensectie niet alleen de framingspakketten worden behandeld maar ook de kwalitatieve analyse over kenmerkende frames en procesframes. Dit onderzoek laat zien dat framingsanalyses complex zijn. Het alternatief, waarbij er wordt geanalyseerd of een conceptuele metafoor iets zegt over een proces of over een kenmerk van een onderwerp, is daarom een interessante aanvulling op het framingspakket.

Er zijn weinig ethische implicaties van dit onderzoek. De rapportage van het onderzoek is voorzichtig geweest, het hiervoor genoemde punt van complexiteit van de resultaten is daarbij van belang.

Dit onderzoek heeft getracht om een antwoord te geven op de vraag welke conceptuele frames een rol spelen bij het maatschappelijk onderwerp 'voltooid leven' en hoe progressieve kranten en confessionele kranten hierin verschillen. Het onderzoek kan van maatschappelijk belang zijn omdat onderzoek uitwijst dat de manier waarop wij conceptuele metaforen gebruiken, ook invloed hebben op onze attitude ten overstaan van een maatschappelijk onderwerp (Thibodeau en Boroditsky, 2011). Het is daarom aan te raden om inhoudelijk uit te zoeken wat en of er verschil is in beïnvloeding door gewichtframes of routeframes.

Literatuur

- Burgers, C., Konijn, E. A., & Steen, G. J. (2016). Figurative framing: Shaping public discourse through metaphor, hyperbole, and irony. *Communication Theory*, 26(4), 410-430. doi:10.1111/comt.12096
- Cappella, J.N. & Jamieson, K.H. (1997). *Spiral of cynicism. The press and the public good*. New York: Oxford University Press.
- Charteris-Black, J., & Musolff, A. (2003). 'Battered hero' or 'innocent victim'? A comparative study of metaphors for euro trading in British and German financial reporting. *English for Specific Purposes*, 22(2), 153-176. doi:10.1016/S0889-4906(02)00012-1
- Charteris-Black, J. (2006). Britain as a container: Immigration metaphors in the 2005 election campaign. *Discourse & Society*, 17(5), 563-581. doi:10.1016/S0889-4906(02)00012-1
- Conservatief. (2018). In *Van Dale's online woordenboek* (online ed.). Geraadpleegd van <http://run.vandale.nl/zoeken/conservatief>
- DellaVigna, S., & Kaplan, E. (2007). The Fox News effect: Media bias and voting. *The Quarterly Journal of Economics*, 122(3), 1187-1234. doi:10.1162/qjec.122.3.1187
- De Correspondent. (2018, 8 maart). Hoe metaforen ons denken bepalen. Geraadpleegd van <https://decorrespondent.nl/8019/hoe-metaforen-ons-denken-bepalen/184254928605-4ccbdd9c>
- De Vreese, C.H. (2005). News framing: Theory and typology. *Information Design Journal*, 13(1), 51-62. doi:10.1075/idjdd.13.1.06vre
- Edese Post. (2016, 18 mei). 'Russische roulettebocht' in Ede. Geraadpleegd van <http://academic.lexisnexis.eu.ru.idm.oclc.org/??lni=5JS9-91C1-F001-G0H3&csi=263237&oc=00240&perma=true>
- Entman, R.M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43,. 51–58. doi: 10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x
- Entman, R. M. (2007). Framing Bias: Media in the distribution of power. *Journal of Communication*, 57,. 163–173. doi:10.1111/j.1460-2466.2006.00336.x
- Feldman, L., Maibach, E. W., Roser-Renouf, C., & Leiserowitz, A. (2012). Climate on cable: The nature and impact of global warming coverage on Fox News, CNN, and MSNBC. *The International Journal of Press/Politics*, 17(1), 3-31. doi: 10.1177/1940161211425410
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (4e ed.). Los Angeles, Verenigde Staten: Sage Publications Ltd.

- Gamliel, E. (2013). To end life or not to prolong life: The effect of message framing on attitudes toward euthanasia. *Journal of Health Psychology, 18*(5), 693-703. doi: 10.1177/1359105312455078
- Joris, W., d'Haenens, L., Van Gorp, B., & Vercruyse, T. (2013). De eurocrisis in het nieuws. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap, 41*(2), 233-365. doi: 10.1111/j.1083-6101.2003.tb00218.x.
- Koller, V. (2002). " A Shotgun wedding": Co-occurrence of war and marriage metaphors in mergers and acquisitions discourse. *Metaphor and Symbol, 17*(3), 179-203. doi:10.1207/S15327868MS1703_2
- Lakoff, G. (2008). *The political mind: Why you can't understand 21st-century politics with an 18th-century brain*. Chicago: Penguin.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago, Ill.: University of Chicago Press.
- Landtsheer, C., Kalkhoven, L., & Broen, L. (2011). De beeldspraak van Geert Wilders, een tsunami over Nederland? *Tijdschrift Voor Communicatiewetenschap, 39*(4), 5-21. doi: 10.1111/j.14679221.2011.00865.x
- McQuail, D. (1994). *Mass communication theory*. London: Sage.
- Musolff, A. (2000). Political imagery of Europe: A house without exit doors? *Journal of Multilingual and Multicultural Development, 21*(3), 216–229. doi:10.1080/01434630008666402.
- Nederlands Dagblad. (2017, 3 augustus). Ma's sterfbed. Geraadpleegd van <https://www.nd.nl/nieuws/columns/irrele-verwachtingen-rondom-een-sterfbed.2755044.lynkx>
- NOS. (2017, 3 maart). Christelijke partijen ontzet over Pechtolds lagere leeftijdsgrens 'waardig sterven'. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2161000-christelijke-partijen-ontzet-over-pechtolds-lagere-leeftijdsgrens-waardig-sterven.html>
- NRC. (2016, 14 oktober). Kans dat 'voltooid leven'-wet het haalt heel klein. Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/10/14/kans-dat-voltooid-leven-wet-het-haalt-heel-klein-4819921-a1526634>
- Patterson, T. E., & Donsbach, W. (1996). News decisions: Journalists as partisan actors. *Political Communication, 13*, 455–468. doi: 10.1080/10584609.1996.9963131
- Progressief. (2018). In *Van Dale's online woordenboek* (online ed.). Geraadpleegd van <http://run.vandale.nl/zoeken/conservatief>
- Reformatorisch Dagblad. (2017, 18 mei). Bewogenheid helpt oudere die levensmoe is.

Geraadpleegd van <https://www.rd.nl/opinie/bewogenheid-helpt-oudere-die-levensmoe-is-1.1401947>

Scheufele, D.A. & Tewksbury, D. (2007). Framing, agenda setting, and priming: The evolution of three media effects models. *Journal of Communication*, 57, 9-20. doi: 10.1111/j.1460-2466.2006.00326.x

Steen, G.J., Dorst, A., Herrmann, J., Kaal, A., & Krennmayr, T. (2010). Metaphor in usage. *Cognitive Linguistics*, 21(4), 765-796.

Thibodeau, P. H., & Boroditsky, L. (2013). Natural language metaphors covertly influence reasoning. *PloS one*, 8(1), e52961

Trouw. (2017, 7 juli). Hoe werd Voltooid Leven zo groot in de formatie? Geraadpleegd van <https://www.trouw.nl/home/hoe-werd-voltooid-leven-zo-groot-in-de-formatie-~a15acb8c/>

Van Gorp, B. (2005). Where is the frame? Victims and intruders in the Belgian press coverage of the asylum issue. *European Journal of Communication*, 20(4), 484-507. doi: 10.1177/0267323105058253

Van Gorp, B. (2007). The constructionist approach to framing: Bringing culture back in. *Journal of Communication*, 57, 60-78. doi: 10.1111/j.0021-9916.2007.00329.x

Van Gorp, B. (2010). Strategies to take subjectivity out of framing analysis. In: P. D'Angelo & J.A. Kuypers, *Doing news framing analysis: Empirical and theoretical perspectives*, 84-109). New York: Routledge.

Volkskrant. (2017, 4 november). Aan mijn achterblijvers. Geraadpleegd van <https://blendle.com/i/de-volkskrant/aan-mijn-achterblijvers/bnl-vkn-20171104-8894643?sharer=eyJ2ZXJzaW9uIjoiMSIsInVpZCI6ImhlaWJhliwiaXRlbV9pZCI6ImJubC12a24tMjAxNzExMDQtODg5NDY0MyJ9smoe-is-1.1401947>

Weeks, B., & Southwell, B. (2010). The symbiosis of news coverage and aggregate online search behavior: Obama, rumors, and presidential politics. *Mass Communication and Society*, 13(4), 341-360. doi: 10.1080/15205430903470532

Wurzbach, M. E. (1999). The moral metaphors of nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 30(1), 94-99.

Appendix

Codeerschema en voorbeeld

Gewicht

'zwaar', 'weeg', 'til', 'licht', 'obesitas', 'sterk', 'slap', 'gewicht', 'zwaarte', 'schaal', 'last', 'massa', 'gram', 'kilo', 'pond', 'heffen', 'drukt', 'ton', 'verlichten', 'schoudera' 'stapeling', 'ondraaglijk'.

Licht

'lamp', 'belichten' 'licht'
'dimlicht', 'flikkerlicht', 'gaslicht', 'hemellicht', 'kaarslicht', 'kunstlicht',
'lamplicht', 'laserlicht', 'maanlicht', 'donker' 'nacht' 'schemer'
'duisternis', 'maanloos', 'pikdonker', 'schaduwrijk', 'duister',
'schijnsel', 'lichtdrager', 'donkerte' 'kleur'.

Energie

'opladen', 'laden', 'lader', 'accu', 'de pijp is leeg', 'batterij',
'vermogen', 'kracht', 'vol', 'uitgeput', 'power', 'adapter', 'oplader',
'energie', 'kan niet meer', 'uit (staan)', 'moe'.

Route

'wegen', 'weg', 'route', 'richting', 'verkeer', 'bewandelen', 'pad',
'omweg', 'terugreis'.
'baan', 'binnenweg', 'brug', 'buurtweg', 'doorsteek', 'drift', 'gang',
'oprit', 'straat', 'traject', 'navigeren', 'navigatie', 'reis', 'reizen'.

Strijd

'bestrijden', 'strijd', 'strijden', 'oorlog', 'dreigement', 'gevechten',
'wapens', 'kemphanen', 'aanval', 'mes op de keel', 'onder vuur',
'bombardement', 'in het vizier nemen', 'in een wurggreep'
'klappen', 'tikken', 'slaag', 'een uppercut', 'een oplawaai',
'buskruit', 'worstelen'.

29 juli 2017 zaterdag

Het is alsof we allemaal de **weg** kwijt zijn

SECTION: Geen; Blz. 14,15

LENGTH: 764 woorden

Het nu demissionaire kabinet heeft een wet aangekondigd die voorziet in de mogelijkheid dat ook mensen die gezond zijn, hulp bij suïcide kunnen krijgen. Dit is een typisch staaltje van de liberale hyper-individualistische cultuur die de westerse wereld in haar greep heeft.

De ongekende welvaart sinds de jaren zestig maakt het individuen mogelijk tamelijk onafhankelijk van elkaar te leven. Het individu wordt tegenwoordig geacht om zelf zijn levensbeschouwing, religie en ethische waarden te bepalen. En dit houdt ook in dat alleen het individu zelf kan bepalen of zijn leven nog waarde heeft. Als het individu denkt dat verder leven geen zin heeft en het daarom voltooid acht, mag hij aan zijn leven een einde maken. En de overheid moet hem dit niet beletten, maar bij wet garanderen dat het betrokken individu daarbij hulp wordt verleend. Tot zover de huidige cultuur.

ziel én lichaam

Het antwoord op ethische vragen begint bij een mensvisie. De mens is volgens de klassieke christelijke mensvisie een eenheid van ziel en lichaam. De mens is in zijn totaliteit, ziel én lichaam, geschapen naar Gods beeld en gelijkenis. Daardoor hebben ziel en lichaam beide een essentiële waarde. De mens is een doel in zich en mag nooit alleen als een middel worden gebruikt. En dat geldt ook voor zijn lichaam. Het lichamelijk leven mag daarom niet worden opgeofferd om aan het lijden een einde te maken. Een passend antwoord op het lijden door medische of psychiatrische oorzaken is adequate, professionele en liefdevolle palliatieve zorg. Langs deze **weg** kunnen we het lijden niet helemaal wegnemen, maar wel tot draagbare proporties terugbrengen. Daarmee kunnen we mensen daadwerkelijk helpen om de waarde van hun leven te (her)ontdekken.

Vanwege de essentiële waarde van het menselijk leven zijn euthanasie en hulp bij suïcide wegens een lijden als gevolg van een medische of psychiatrische aandoening moreel ongeoorloofd. Temeer geldt dit uiteraard voor hulp bij suïcide bij mensen die gezond zijn.

treurig dieptepunt

Maar daarmee is nog niet alles gezegd. Met het bij wet mogelijk maken van hulp bij suïcide aan gezonde mensen zou een treurig dieptepunt worden bereikt van de huidige hyper-individualistische cultuur. In deze cultuur staat iedereen op zijn autonomie, zijn zelfbeschikkingsrecht. Maar zijn we nu

werkelijk allemaal zo de **weg** kwijt, dat we echt geloven dat met zo'n wet de autonomie van mensen gediend is? In de praktijk zal bij veel mensen het verzoek om hulp bij zelfdoding geen autonome beslissing zijn. Sociologisch onderzoek wijst uit dat het in onze cultuur gaat om een schijnbare autonomie: we leven eigenlijk in een zeer conformistische wereld. Want in de praktijk gaat het om het gevoel zelf een wereldbeschouwing of set van ethische waarden te kiezen, maar laten mensen zich feitelijk leiden door de publieke opinie en de (sociale) media. In de publieke opinie, de reclamewereld en de media worden jong-zijn en er jong blijven uitzien als ideaal voorgehouden. Ouderdom en de gevolgen ervan worden als negatieve fenomenen gezien die de waarde van het leven aantasten. Zo wordt oudere mensen aangepreft dat hun leven geen waarde meer heeft. Is het besluit dat het leven voltooid is dan wel zo autonoom? Bovendien: iemand die vraagt om hulp bij suïcide vanwege een kwellende eenzaamheid door verlies van dierbaren of verminderde mobiliteit, doet dat niet op basis van een autonome beslissing, maar onder druk van de narigheid die eenzaamheid met zich meebrengt. Eenzaamheid die mede het gevolg van het doorgeschoten individualisme is. Het zou beter zijn die cultuur eens te doorbreken en iets aan die eenzaamheid te doen.

stervenshulpverlener

Volgens de aangekondigde wet moet een stervenshulpverlener, niet per se een arts, beoordelen of het verzoek om hulp bij zelfdoding vrijwillig (dus autonoom), weloverwogen en duurzaam is. Het is maar zeer de vraag of die stervenshulpverlener gelet op genoemde culturele factoren daartoe wel in staat is.

Helemaal desastreus is het voorstel van Pia Dijkstra om een minimumleeftijd te stellen van 75 jaar om in aanmerking te komen voor hulp bij suïcide. Deze, overigens volstrekt arbitraire, leeftijdsgrens suggereert - naar ik aanneem onbedoeld - een waardeoordeel over het leven van mensen die de 75 hebben bereikt.

Een nieuw kabinet zou een fataal besluit nemen, wanneer het bij wet het verlenen van hulp bij suïcide aan gezonde mensen mogelijk maakt.

Kardinaal Eijk kan niet begrijpen dat we het in de discussie over voltooid leven over autonome mensen hebben, die volgens hem helemaal niet autonoom zijn.

LOAD-DATE: 28 July 2017

LANGUAGE: DUTCH; NEDERLANDS

GRAPHIC: Kardinaal Eijk kan niet begrijpen dat we het in de discussie over voltooid leven over autonome mensen hebben, die volgens hem helemaal niet autonoom zijn.

PUBLICATION-TYPE: Krant

JOURNAL-CODE: ND

Copyright 2017 Nederlands Dagblad B.V.
All Rights Reserved